

Hilde Henriksen Waage

Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier (IAKH),
Universitetet i Oslo (UiO)

HIS 2411/HIS 4411 Neighborhood Bully? Stormaktene og Midtøsten siden 1945

Tema 2:

Delingen av Palestina og opprettelsen av staten Israel

Anbefalt litteratur:

Ole Kristian Grimnes, *Den todelte verden, Cappelens verdenshistorie, bd. 18*, ss. 96-100.
Donald Neff, *Fallen Pillars, US policy towards Palestine and Israel since 1945*, ss. 27-54, 83-105, 129-141.

Hovedspørsmål:

- *Hvorfor har vi ingen fred i Midtøsten i dag mellom Israel og palestinerne?*
- *Hvordan kan vi forklare konflikten?*
- *Hva er de dypereleggende årsakene til at konflikten har utviklet seg slik som den har?*
- *Hvorfor er det viktig å kunne historie for å forstå konfliktene i Midtøsten?*
- *Hvordan er de knyttet sammen? Hvordan har de virket inn på hverandre?*
- *Hvordan har stormaktene forholdt seg til regionen?*
- *Hvordan har det virket inn på konfliktene?*

Palestina-spørsmålet ved et veiskille

28. april 1947: Palestina-spørsmålet behandles for første gang i FN.
Mandatmakten Storbritannia hadde besluttet å overlate hele problemet til verdensorganisasjonen etter å ha gitt opp å finne en løsning selv.

Bakgrunnen for britenes beslutning om å overlate problemet til FN:

- 1) Den ytterliggående sionistfløyens seier
- 2) Amerikanernes manglende vilje til å bidra til å løse Palestina-problemet
- 3) London-konferansens sammenbrudd
- 4) Hendelsene i Palestina
- 5) Ingen kompromissløsning i sikte

Britene under hardt press

Sionistkongressen i Basel i desember 1946: De kompromissløse seiret over de moderate.
David Ben-Gurion: Ønsket ikke noe føderativt kompromiss med britene.
Chaim Weizmann og den moderate fraksjonen: Ønsket å løse Palestina-spørsmålet gjennom forhandlinger med Storbritannia.

Utenriksminister Bevin: Mistet troen på at amerikanerne kunne moderere sionistenes krav.

Truman-administrasjonen: Støttet i økende utstrekning sionistisk politikk.

Ved utgangen av 1946: Klart at palestinerne og de arabiske landene ville motsette seg enhver plan som innebar deling av Palestina.

De jødiske terrorhandlingene: Økte i omfang rundt årsskiftet 1946/1947.

Britene måtte handle: Strengere forholdsregler mot den jødiske terrorismen

Hardere respons: Britene begynte å henrette jøder som var blitt dømt for terroristvirksomhet fra 1947.

27. januar-13. februar 1947: Britenes siste forsøk på kompromiss.

Bevin-planen: Uavhengig palestinsk stat med jødene som minoritet.

Jødene, palestinerne og de arabiske landene avviste planen.

14 februar 1947: Storbritannia overlater Palestina problemet til FN

FNs Generalsekretær Trygve Lie: Innkaller en ekstraordinær FN sesjon

FNs undersøkelseskommissjon, UNSCOP, blir nedsatt

Utviklingen i Palestina

Fra februar til juli 1947: Situasjonen i Palestina alvorlig forverret

To britiske sersjanter ble kidnappet og senere hengt av jødiske terrorister fra

Irgun Zvai Leumi (ledet av Menachem Begin)

Ved berøring ble likene av de britiske sersjantene sprengt i filler: Terroristene hadde plassert miner på de døde.

Episoden ble dråpen som fikk begeret til å flyte over for den britiske opinionen og ble avgjørende for beslutningen om å trekke seg ut:

- Illustrerte det anarki som rådet
- Britene ute av stand til å bringe terroristene for retten
- Terroristenes nærmere målet om å overbevise britene om at Palestina var ustyrkelig

Ulovlig immigrasjon av jøder i stor skala satte britene i et uutholdelig offentlig lys.
Britene fremsto som anti-semittiske, noe sionistene utnyttet.
Sionistene sponset en stor kampanje for illegal jødisk immigrasjon - Britene nektet dem adgang til Palestina.
Exodus-dramaet.

20. september 1947: Den britiske regjeringen besluttet å si fra seg hele mandatet.
Mangel på en felles britisk-amerikansk politikk i Palestina.
Sterk opinion i Storbritannia etter hengingen av de to britiske sersjantene.
Storbritannia kunne ikke lenger føre en politikk som undergravde britenes interesser i hele Midtøsten.
Beslutningen vakte internasjonale reaksjoner.
Det internasjonale samfunnet nekte å ta den britiske beslutningen alvorlig.

UNSCOP: Foretok en rekke undersøkelser både i Midtøsten og Europa.
31. august 1947: UNSCOP avga delt innstilling til FN.
Komiteens flertallsinnstilling fikk tilslutning fra 7 land.
Delingsplanen gikk inn for at Palestina skulle deles i en egen jødisk og en arabisk stat.
Jerusalem (og Betlehem) skulle forvaltes av FNs tilsynsråd.

Et mindretall på tre anså flertallsforslaget for ikke å være gjennomførbart og anti-arabisk.
Mindretallet: Palestina burde bli en uavhengig føderativ stat med Jerusalem som hovedstad.
Den palestinske delstaten skulle være betydelig større enn det flertallet gikk inn for.
Føderasjonen skulle bestå av en jødisk og en palestinsk delstat med fullt lokalt selvstyre.
Jødisk immigrasjon: Diffuse uttalelser.

Fra palestinsk og arabisk hold ble hele rapporten avvist.
Fra jødisk hold ble delingsplanen godtatt: Et utgangspunkt for jødisk ekspansjon.

11. oktober 1947: USA støttet deling.
13. oktober 1947: Sovjetunionen støttet deling.
25. november 1947: FNs Ad Hoc komité manglet en stemme, trenger 2/3 flertall.
Voldsomt amerikansk press for å sikre 2/3 flertall for deling.
FNs resolusjon nr. 181 vedtok å dele Palestina 29 november 1947. Et internasjonalt regime skulle opprettes for Jerusalem.

Delingsplanen forkastet av araberne.
Planen offisielt akseptert av sionistene.

Delingsplanen ga 56 prosent av Palestina til jødene, som var en minoritet.

Mot krig i Palestina

Tidlig i 1948: Væpnet intervensjon nødvendig for å forhindre krig.

Fremtidsperspektiv: Amerikanske tropper kunne ende opp med å slåss mot palestinere og arabere for å beskytte jødene.

Bekymring i USAs utenriksdepartement og forsvarsdepartement: Uaktuelt med væpnet intervensjon.

Krigshandlingene i Palestina ble trappet opp fra november 1947.

Utfallet av kampene lenge usikkert.

De innledende krigsrundene påvirket synspunktene til vestlige politikere i FN.

FN: Måtte ta stilling til om delingsresolusjonen skulle opprettholdes, eventuelt gjennomføres med makt.

30. november 1947, dagen etter at delingsplanen var vedtatt: Krigshandlingene begynte med et palestinsk angrep på en jødisk buss nær byen Lydda (Lod).

Palestinerne: Tre dagers landomfattende streik.

Jødene: Storstilt feiring, en drøm hadde gått i oppfyllelse.

En uke etter delingsplanens vedtak: Kamper i hele Palestina.

Britene: I full gang med å trekke sine styrker ut av området.

Jødene og palestinerne kjempet innbitt for å innta posisjoner etterlatt av britene.

Tiden fra november 1947 til opprettelsen av staten Israel 14. mai 1948 kan deles inn i to faser:

- 1) Palestinerne med initiativet fra november til mars: Dikterte tid og sted for kampene; så ut til å vinne kontroll over kommunikasjonsnett; brøt veinettet og isolerte jødene i Jerusalem. Moralen til jødene på lavmål. Geriljastyrker inn fra syrisk og transjordansk territorium. Mangel på arabisk militær koordinering. Dårlig kampmoral hos palestinerne. Palestinerne begynte å flykte.
- 2) Jødene med initiativet fra begynnelsen av april til 14. mai 1948. En endring i strategi hadde tvunget seg fram. Palestinerne klarte ikke stå imot det regulære jødiske infanteriet. Flere byer havnet i jødiske hender: Tiberas, Haifa, Jaffa og den arabiske bydelen Qatamon (Jerusalem) angrepet og okkupert. Fire av fem byer i Palestina med blandet befolkning var behersket av jødene, og 100 palestinske landsbyer var erobret. En *de facto* deling av Palestina.

Rivaliseringen og uenigheten mellom de arabiske stater bidro til at de aldri klarte å utarbeide noen felles plan for den tiltenkte palestinske staten. Ligaens hovedproblem:

Kong Abdullah av Transjordan velkjente planer om å annektere den palestinsk-arabiske delen av Palestina, en løsning som Storbritannia underhånden støttet
April 1948: Den arabiske liga vedtok at jødernes militære suksess tvang de arabiske statene til felles invasjon.

Krig i Midtøsten

14. mai 1948: Staten Israel proklameres.

15. mai 1948: Styrker fra Egypt, Transjordan, Syria, Irak og Libanon, samt symbolske troppebidrag fra Saudi-Arabia og Jemen, til angrep på den nye staten.

En rekke araberstater forsøkte å knuse Israel i fødselen.

Krig fra mai 1948 til januar 1949.

Ikke sammenhengende krigføring: Krigen kan deles inn i fire faser.

1. Fase:

- Den første, og mest kritiske, fasen: 15. mai – 11. juni 1948
- Fokus: Angrep på Israel
- Araberne overlegne på tunge våpen, stridsvogner og fly
- Dårlige forberedelser og ingen felles kommando på arabisk side
- Araberne inntok områder som skulle utgjøre den fremtidige palestinske staten
- Jødene godt foreberedt og kjempet innbitt
- 11. juni 1948: Den første våpenhvilen - all innførsel av militært materiell og personell forbudt
- FNs nyutnevnte meklingsmann for Palestina, svensken grev Folke Bernadotte, skulle overvåke våpenhvilen
- Våpenhvilen: Svært fordelaktig for jødene som illegalt skaffet militært utstyr fra Tsjekkoslovakia, USA og Frankrike

2. Fase:

- Kampene blusset opp igjen 8. juli inntil ny våpenhvile 18. juli
- Den israelske armeen forsterket og vant flere verdifulle seire og inntok Galilea, Lydda og Ramle
- Ny våpenhvile uten begrensning i tid og med håp om grunnlag for varig løsning
- Folke Bernadotte tiltenkt hovedrollen i meklingsarbeidet, men ble myrdet av Stern-ligaen
- Bernadotte-planen for løsning forkastet av Israel, palestinerne og araberne
- Planen godtok Israels eksistens, men tok til orde for at grensene skulle endres og at den palestinske delen skulle forenes med Transjordan
- Planen nedstemt i FN; organisasjonen lar *status quo* råde

3. Fase:

- Kampene blusset opp i oktober 1948
- Slaget sto nå mellom Israel og Egypt
- Den arabiske koalisjonen i fullstendig oppløsning
- Gjennom Oktober-offensiven (15.-22. oktober) kom en rekke overraskende initiativ fra israelsk side
- Israelerne klarte å ødelegge den egyptiske fronten
- Hele det sentrale Galilea og landsbyer på libanesisk territorium inntatt av israelerne

4. Fase:

- Ny israelsk offensiv fra midten av desember 1948 til januar 1949
- Israelsk okkupasjon av Negev-ørkenen fullført
- Ingen arabiske styrker kom egypterne til unnsetning
- Israels overlegne hær brøt opp de egyptiske posisjonene
- Gaza bombet
- Israelerne krysset den egyptiske grensen og trenger inn til al-Arish

Situasjonen begynte å fortone seg skremmende for stormaktene. Storbritannia og USA: Betydelig press på israelske myndigheter. Presset fra vestmaktene virket: De israelske troppene trakk seg ut av Sinai og Gaza. 17. januar 1949: Første runden i oppgjøret mellom Israel, palestinerne og de andre arabiske landene avsluttet.

Januar 1949: Fredsforhandlinger på øya Rhodos. Forhandlingene ledet av den amerikanske diplomaten Ralph Bunche. Bunche mottar Nobels fredspris for arbeidet i 1950. Araberstatene nektet offisielt å forhandle direkte med Israel. Araberstatene forhandlet heller ikke i fellesskap med Israel. Araberstatene sluttet separate avtaler

24. februar 1949: Den første fredsavtalen inngått mellom Israel og Egypt. Avtalen ble et mønster for avtalene mellom Israel og de andre araberstatene. Israel og Egypt erklærte seg villige til å respektere Sikkerhetsrådets forbud mot å bruke vold. Demarkasjonslinjen skulle ikke tolkes som en politisk eller territorial grense. Gaza-stripen forble under egyptisk kontroll. Al-Awja-sonen ble demilitarisert.

Avtaler etter samme mønster ble inngått med:

- Libanon 23. mars 1949
- Transjordan 3. april 1949
- Syria 20. juli 1949

Irak nektet å undertegne noen fredsavtale, men erklærte seg bundet av avtaler akseptert av Palestinas nabostater.

Palestinernes interesser ble helt neglisjert.

Våpnene hadde talt i Midtøsten:

- Ingen internasjonalisering av Jerusalem: Byen delt mellom Israel og Transjordan
- Israel rettet seg ikke etter noen av FNs vedtak
- Israel utropte Jerusalem til landets hovedstad
- Israelerne flyttet Knesset (nasjonalforsamlingen), regjeringskontorene og alle andre styringsfunksjoner fra Tel Aviv til Jerusalem
- USA og Storbritannia protesterte, til ingen nytte
- I mai 1952 flyttet også det israelske utenriksdepartementet til Jerusalem
- Israels politikk: Skape fakta på bakken